

RESOCIJALIZACIJA ZATVORENIKA TIJEKOM IZVRŠAVANJA KAZNE ZATVORA, SA OSVRTOM NA OSUĐENE ŽENE

*Dr.sc. Branko Peran, prof. struč. stud.²⁹⁵
Veleučilište Marko Marulić u Kninu*

*Dr.sc. Mirko Goreta, viši predavač
Veleučilište Marko Marulić u Kninu*

*Dr.sc. Vedran Milković, dipl. pravnik
Zavod za javno zdravstvo Šibensko-kninske županije*

Apstrakt: Za resocijalizaciju možemo kazati da je to jedan proces osnaživanja osobe i njegove obitelji kako bi se mogli uspješno nositi s iskustvom izdržavanja kazne zatvora te prilikom povratka u zajednicu organizirati si život na društveno prihvatljiv način. Osim navedenog za uspješnu resocijalizaciju i reintegraciju potrebna je podrška u zajednici za pojedinca i obitelj, te snažna suradnja i razmjena informacija među svim relevantnim dionicima s naglaskom na one koji su direktno uključeni u rad. Posebno valja naglasiti da rehabilitacijski pristup pretpostavlja individualizaciju kazne svakog zatvorenika izradom pojedinačnog programa izvršavanja kazne zatvora te provođenja niza specijaliziranih programa tretmana. Da bi se postiglo naprijed navedeno, zakon propisuje provođenje općih i posebnih programa za zatvorenike u svrhu njihove resocijalizacije i rehabilitacije. Kada govorimo o općim programima valja naglasiti da se oni odnose se na rad, obrazovanje i organizaciju slobodnog vremena zatvorenika te provode se prema svim zatvorenicima, dok posebni programi podrazumijevaju grupni i individualni psihosocijalni tretman zatvorenika te odnose se na određene kategorije zatvorenika. Tema ovoga rada odnosi se na analizu resocijalizacije zatvorenika tijekom njihova izdržavanja zatvorske kazne. Riječ je o vrlo aktualnoj problematici, koja ima osobit značaj za neko društvo, a time i ekonomiju. Zatvorenici nakon izdržavanja zatvorske kazne imaju drugačiji tretman od strane ostatka društva. Žene obično čine veoma mali dio ukupne zatvorske populacije, iako je njihov broj u porastu u nekim zemljama. Prema ovim subjektima postoje određena skeptična uvjerenja, koja dodatno otežavaju njihovu resocijalizaciju ili ponovno uključivanje u društvo i svakodnevni život. U tu svrhu važno je, osim adekvatne rehabilitacije istih, provesti i učinkoviti proces resocijalizacije.

Ključne riječi: zatvor, zatvorenik, žena, kazna.

1. Rehabilitacijski sustav

Ljudska prava općenito, kao i njihova primjena jedna su od centralnih tema današnjice, a ljudska prava zatvorenika posebna su kategorija u okviru općeg koncepta ljudskih prava deklariranih od Ujedinjenih Naroda jer su zatvorenici ograničeni u temeljnom ljudskom pravu (Šeparović, 2003). Oduzimanje slobode mora biti posljedica pravilnog sudskog procesa sa osiguranom kvalitetnom obranom optuženika, a poštivanje ljudskih prava u zatvorima/kaznionicama odraz je poštivanja ljudskih prava u civilnom društvu. Upoznavanje s međunarodnim zatvorskim pravilima je zapravo usvajanje znanja onima koji rade sa zatvorenicima o ljudskim pravima samih zatvorenika. Kršenje njihovih prava rezultat je neznanja, a ne pristupa osobi. Uz primjenu različitih poticajnih sredstava i programa pripremamo zatvorenike za život na slobodi u skladu sa društvenim normama i zakonima. Cilj je

²⁹⁵ peran.branko@gmail.com

pripremiti ga za život na slobodi u skladu sa zakonima i društvenim pravilima i vrijednostima. Rad je dio ukupnog tretmana i kao takav značajno utječe na odobravanje pogodnosti zatvorenika, na uvjetno otpuštanje i pripremu za život na slobodi. Radni status je važan faktor recidivizma. Sveobuhvatno, cjelovito izvršavanje probacijskih poslova podrazumijeva uključivanje probacijske službe u sve faze kaznenopravnog procesuiranja, od uhićenja, faze prije suđenja, faze odlučivanja o kazni, izvršavanja društvenih sankcija, kazne zatvora do postpenalnog nadzora. Probacijski poslovi obavljaju se s ciljem zaštite društvene zajednice od počinitelja kaznenog djela, njegove resocijalizacije i reintegracije u zajednicu, utjecanjem na rizične čimbenike koji su povezani s činjenjem kaznenih djela u svrhu smanjenja rizik od recidivizma. Osnovna svrha probacije je humanizacija izvršavanja kazneno-pravnih sankcija i učinkovitija resocijalizacija i reintegracija počinitelja kaznenih djela u društvenu zajednicu. Velik broj država diljem svijeta, a gotovo sve države u Europi, prepoznale su korisnost probacijskog sustava.

2. Međunarodna zatvorska pravila i njihova primjena

Ljudska prava općenito, kao i njihova primjena jedna su od centralnih tema današnjice, a ljudska prava zatvorenika posebna su kategorija u okviru općeg koncepta ljudskih prava deklariranih od Ujedinjenih Naroda jer su zatvorenici ograničeni u temeljnom ljudskom pravu – pravu na slobodu. Oduzimanje slobode mora biti posljedica pravilnog sudskog procesa sa osiguranom kvalitetnom obranom optuženika, a poštivanje ljudskih prava u zatvorima/kaznionicama odraz je poštivanja ljudskih prava u civilnom društvu. Upoznavanje s međunarodnim zatvorskim pravilima je zapravo usvajanje znanja onima koji rade sa zatvorenima o ljudskim pravima samih zatvorenika. Kršenje njihovih prava rezultat je neznanja, a ne pristupa osobi. Standardna minimalna pravila za postupanje sa zatvorenima obuhvaćaju određivanje minimalnih prava svim kategorijama zatvorenika i utvrđivanje minimalnih standarda temeljenih na humanitarnim načelima. Europska zatvorska pravila obuhvaćaju temeljna načela, upravu zatvorskih ustanova, zatvora/kaznionica, zatvorsko osoblje, ciljeve i način tretmana. Osim toga postoje i dodatna pravila za posebne kategorije zatvorenika (Babić, Josipović, Tomašević - Europska zatvorska pravila, 2006).

Kada su u pitanju ljudska prava posebno je važno naglasiti Konvenciju protiv torture i ostalih oblika okrutnog, nehumanog ili ponižavajućeg postupanja i kažnjavanja zatvorenika. Kada se spominje riječ tortura valja naglasiti da ona podrazumijeva: bilo koji čin kojim se nekoj osobi namjerno nanosi bol ili patnja (tjelesna ili duševna) koja nastaje na poticaj službene osobe sa ciljem dobivanja informacije ili priznanja, odnosno teže i namjerno, okrutno, neljudsko i ponižavajuće postupanje i kažnjavanje zatvorenika. Osim navedenog važno je naglasiti da postoje i: Pravila ponašanja za osobe u službi zakona koja se primjenjuju na sve osobe koje provode zakonske mjere, ta pravila definiraju uvjete u kojima se dozvoljava uporaba vatrenog oružja, definira se povjerljivost i tajnost podataka koje moraju poštivati osobe u službi zakona, kao i to da se definira da su nadzorne vlasti dužne odmah reagirati u bilo kojem slučaju narušavanja zakonskih odredbi od strane „osoba u službi zakona”.

3. Dijagnostika zatvorenika

Dijagnostika zatvorenika podrazumijeva ispitivanje i utvrđivanje socijalnih, psiholoških, zdravstvenih i kriminoloških osobina zatvorenika početkom i tijekom izvršavanja kazne zatvora. Dijagnostički postupak obavlja se ispitivanjem pojedinca i različitih faktora koji mogu utjecati na pojavu kriminalnog ponašanja, kao što su: kvaliteta obitelji u kojoj je osoba odrastala, ponašanje osobe tijekom školovanja, utjecaj društvenih skupina kojima neka osoba pripada, osobine ličnosti (asocijalni poremećaj, poremećaj osobina ličnosti, seksualni poremećaji i sl.), teške trenutačne prilike, krize u kojima se pojedinac nalazi, različita duševna oboljenja ili privremena duševna oboljenja koja dovode do smanjenja ubrojivosti osobe, naučenost na kriminalno ponašanje kao stil života i oblik stjecanja sredstava za život.

Cilj i svrha dijagnostike zatvorenika je utvrđivanje: a) sigurnosnih aspekata izvršavanja kazne zatvora, b) stupanj rizičnosti svakog zatvorenika o čemu ovisi donošenje odluke o stupnju sigurnosti zatvora/kaznionice u kojoj će zatvorenik izvršavati kaznu zatvora

(zatvor/kaznionica zatvorenog tipa – visoko rizične osobe, kaznionica poluotvorenog tipa – srednje rizične osobe, kaznionica otvorenog tipa – nisko rizične osobe), c) tretmanskih aspekata izvršavanja kazne zatvora što podrazumijeva utvrđivanje vrste i stupnja potreba zatvorenika za uključivanjem u odgovarajuće stručne, tretmanske postupke tijekom izvršavanja kazne zatvora (potreba za liječenjem, potreba za školovanjem, radno angažiranje-ovisno o ocjeni radne sposobnosti, posebni programi ovisno o psihološkim osobinama zatvorenika i ponašanja koje se može manifestirati tijekom izvršavanja kazne zatvora, organiziranje kontakata s obitelji kao i organizacija postpenalnog prihvata) d) izrada pojedinačnog programa izvršavanja kazne zatvora koja obuhvaća skup pedagoških, radnookupacijskih, zdravstvenih, psiholoških i sigurnosnih radnji i mjera kojima se planira izvršavanje kazne zatvora, primjereno osobinama i potrebama zatvorenika te vrsti i mogućnostima kaznionice odnosno zatvora u kojem se kazna zatvora izvršava. Dijagnostika zatvorenika obavlja se u Zatvoru u Zagrebu u Odjelu za psihosocijalnu dijagnostiku, a dijagnosticiraju se zatvorenice/i kojima je: a) izrečena kazna zatvora u trajanju dužem od 6 mjeseci (ostatak kazne po uračunatom pritvoru) b) izrečena kazna zatvora u trajanju dužem od 6 mjeseci i uz kaznu zatvora izrečena je i sigurnosna mjera na temelju članka 75. KZ-a c) izrečena kazna maloljetničkog zatvora (bez obzira na visinu izrečene kazne). Dijagnostiku obavlja tim stručnjaka: psiholog, defektolog-socijalni pedagog, socijalni radnik, pedagog, pravnik-kriminolog i liječnik koji izrađuju Izvješće stručnog tima s prijedlogom pojedinačnog izvršavanja kazne zatvora i prijedlogom kaznionice/zatvora gdje će se nastaviti izvršavati kazna zatvora. Na temelju prijedloga izrađuje se pojedinačni program izvršavanja kazne zatvora – program izvršavanja kojeg donosi upravitelj na prijedlog stručnog tima zatvora/kaznionice. On mora biti utemeljen na zakonu i podzakonskim propisima i pri njegovoj provedbi mora se voditi računa o poštivanju zakonskih prava zatvorenika. Za zatvorenika koji su osuđeni na kaznu zatvora do 6 mjeseci ili kojima je neizdržani dio kazne manji od 6 mjeseci program postupanja donosi se u zatvoru u koji se zatvorenik upućuje na izvršavanje kazne zatvora (Dvojković, 2019). Uloga službenika osiguranja posebno je važna kod provedbe i preispitivanja programa izvršavanja u zatvoru/kaznionici.

Postupak upućivanja zatvorenika na izvršavanje kazne zatvora: a) sudac izvršenja prema mjestu prebivališta/boravišta zatvorenika (pravomoćna presuda prvostupanjskog suda ili zahtjeva zatvorenika prije pravomoćnosti) donosi rješenje o upućivanju na izdržavanje kazne zatvor (Anić, 2024). Upućuje se u Odjel za psihosocijalnu dijagnostiku u Zatvoru u Zagrebu (boravak zatvorenika do 30 dana), nakon čega Središnji ured Uprave za zatvorski sustav Ministarstva pravosuđa (donosi odluku o upućivanju zatvorenika na izvršavanje kazne zatvora u zatvor/kaznionicu).

4. Tretman zatvorenika

4.1. Rad zatvorenika i strukovno osposobljavanje

Prema Zakonu o izvršavanju kazne zatvora (NN 14/21, 155/23) rad zatvorenika i strukovno osposobljavanje jedan su od najvažnijih tretmanskih postupaka u stvarivanju svrhe izvršavanja kazne zatvora odnosno rehabilitacije zatvorenika i smanjenju recidivizma. Uvažavajući zdravstvene sposobnosti, stečena znanja i vještine zatvorenika, uspješnost ostvarivanja pojedinačnog programa, sigurnosnu procjenu te iskazani stvarni interes za radnim angažmanom, nastoji se radno rasporediti što veći broj zatvorenika, sukladno mogućnostima zatvora/kaznionice. Rad zatvorenika većinom je organiziran u okviru radionica u kaznionicama i zatvorima, u njima se obavljaju poslovi obrade drva i metala, ugostiteljstva, poljoprivrede, održavanja, šljunčarenja, eksploatacije kamena, izrade betonske galanterije i slično. Zatvorenici u kaznionicama i zatvorima također obavljaju i pomoćno-tehničke poslove poput održavanja čistoće i urednosti prostorija i kruga kaznionice/zatvora, pranja vozila, ličenja, pomoćnih poslova u praonici rublja, kuhinji, skladištu, zatvorskoj radionici i slično. Sukladno Zakonu o izvršavanju kazne zatvora, zatvorenike je moguće zaposliti kod drugog poslodavca izvan kaznionice/zatvora, a moguće je zatvoreniku omogućiti i nastavak obavljanja vlastite gospodarske i druge djelatnosti. Poslovi koje zatvorenici najčešće obavljaju izvan kaznionice/zatvora su pomoćni poslovi u pilani, građevinarstvu, uređenju okoliša, poslovi utovara-istovara, poljoprivredni poslovi i slično. Rad je pravo – osobni izbor zatvorenika i kao takav a) ne smije biti kazna, ponižavajući, nekoristan i besmislen, prisilan, nepravedno plaćen, obavljan u neljudskim uvjetima, pretežak, opasan

za zdravlje i iskorištavajući, b) treba biti što bliži ulozi zatvorenika koju inače obavlja u društvenoj zajednici, c) mora biti koristan, pravedno plaćen, stvaralački, svrhovit, organiziran, usklađen sa suvremenim radnim dostignućima, usklađen sa zatvorenikovim duševnim i tjelesnim sposobnostima, u skladu sa sigurnosnim i zaštitnim mjerama i pravedno oštećen u slučaju nemara, d) ne smije biti uvjetovan pogodnostima i boljim pristupom, e) ne smiju ga voditi, nadzirati i ocjenjivati drugi zatvorenici, f) pomaže u stvaranju navika, stjecanju znanja i vještina, razvijanju sposobnosti sustavnosti, suradnji i zajedništvu, pozitivnom natjecanju, stvaranju mjesta i materijalnoj dobiti.

4.2. Obrazovanje

Obrazovanje treba biti usklađeno s nacionalnim obrazovnim sustavom, a temeljna svrha je stvaranje pozitivnih navika i sustava vrijednosti, usvajanja vještina i znanja, poboljšanje ponašanja i morala te izgradnja samopoštovanja. Načini organizacije obrazovanja mogu biti tečaj (seminar), škola (u zatvoru, dopisno, u vanjskoj školi), predavanje (edukacija) i studij.

4.3. Slobodno vrijeme

Slobodno vrijeme podrazumijeva vrijeme između organiziranog rada i dnevnog odmora te neradni dani kada se provode kulturne, zabavne i sportske djelatnosti kroz vidove rada. Temeljna svrha organiziranog korištenja slobodnog vremena je pozitivno poistovjećivanje, uklanjanje samoće i otuđenja, razvijanje tjelesnog i duševnog zdravlja, pozitivno natjecanje, smanjenje napetosti, suradnja s društvenom zajednicom, stvaralaštvo, mijenjanje negativnih navika, usvajanje novih znanja i vještina, upoznavanje zatvorenika i mogućnost zarade, dok nekvalitetno provođenje slobodnog vremena dovodi do opuštanja, dosade, ispada i otpora. U slobodno vrijeme mogu se organizirati različite djelatnosti kao što su: kulturno-prosvjetne, zabavne, sportske i dr.

4.4. Zdravstvena zaštita

Zdravstvena zaštita koja se pruža osobama lišenim slobode trebala bi biti po standardima jednaka onoj koja se pruža populaciji u zajednici. Garancije da se poštuje ovaj princip jednake njege u pogledu žena u zatvoru zahtijeva da zdravstvenu zaštitu pružaju liječnici i medicinski tehničari koji su prošli specifičnu obuku u pogledu pitanja ženskog zdravlja, uključujući ginekologiju. U mjeri u kojoj je preventivna zdravstvena zaštita posebno važna za žene, kao što je skrining na rak dojke i jajnika, dostupna u zajednici, ona bi također trebala biti ponuđena ženama u zatvoru. Odgovarajuće količine lijekova specifično potrebnih ženama također bi trebala biti dostupna u zatvoru, čime se omogućava ženama koje su započele liječenje prije stupanja na izvršenje kazne da nastave takav tretman lijekovima u zatvoru. Pilule za kontracepciju, bez obzira na razloge zbog kojih su prepisane, ne bi trebale biti uskraćene ženama koje ih žele koristiti. Ženino pravo na tjelesni integritet ne umanjuje činjenica da ona izdržava kaznu u zatvoru. Ako su pilule za prekid trudnoće i/ili drugi načini prekida trudnoće u kasnijim fazama trudnoće dostupni ženama u zajednici, oni bi trebali biti dostupni pod istim uvjetima i ženama u zatvoru.

5. Suradnja i timski rad

Suradnja je osnova rada u kaznenim tijelima, kroz tim se ostvaruje i jedinstvo tretmanskih utjecaja. Nakon dogovora i odluke tima pojedinac provodi odluku kao obvezujuću. Vodstvo treba biti osjetljivo na promjene i sklono prilagodbama, a nikada u radu osoblja ne smije biti demokratski način nadzora. Timskim radom se ostvaruje bolje ostvarenje ciljeva, veća snaga, zaštita i prevladavanje slabosti pojedinca, zajednička odgovornost, širenje ideja i mjera te otvoreno suočavanje i rješavanje sukoba. Osoblje kaznenog tijela grupnim radom dobiva uvid u život zajednice zatvorenika, osjećaj za teškoće te pravodobne informacije, a time i mogućnost predusretanja (prevencije) i rješavanja problema. Kroz timski najbolje se može upoznati zatvorenika.

6. Pogodnosti

Prema Zakonu o izvršavanju kazne zatvora (NN 14/21, 155/23) osnovni kontakti s vanjskim svijetom (telefoniranje, dopisivanje, primanje paketa, određeni broj posjeta) spadaju u prava zatvorenika, dok dodatne kontakte, a osobito u vidu pogodnosti izlazaka, zatvorenici ostvaruju ovisno o vlastitom angažmanu i učinjenim pozitivnim pomacima tijekom izvršavanja kazne zatvora. Tako zatvorenik, nakon proteka zakonom utvrđenog vremena, ovisno o uspješnosti provođenja svog pojedinačnog programa izvršavanja kazne, može biti premješten u blaže uvjete izvršavanja kazne (poluotvorene i otvorene kaznionice ili odjeli zatvora) i/ili može ostvariti određenu količinu pogodnosti izlazaka izvan kaznionice, odnosno zatvora. Ovakve pogodnosti odobravaju se zatvoreniku radi olakšavanja kontakata s vanjskim svijetom, a u svrhu postupne pripreme za otpust i život na slobodi (obitelj, prijatelji, tijela državne vlasti, ustanove i udruge te osobe koje se organizirano bave uključivanjem zatvorenika u život na slobodi). Pogodnosti nisu prava zatvorenika, već skup poticajnih mjera usmjerenih na smanjivanje negativnih učinaka zatvaranja i poticanje u ostvarivanju programa izvršavanja radi ostvarivanja svrhe izvršavanja kazne zatvora. U skladu s Pravilnikom o pogodnostima kaznionice i zatvori prilikom odlučivanja o odobravanju pogodnosti češćih dodira s vanjskim svijetom za određene kategorije zatvorenika obvezno zatraže i uzmu u obzir sigurnosnu procjenu i mišljenje specijalne organizacijske jedinice Ministarstva unutarnjih poslova nadležne za borbu protiv organiziranog kriminala i korupcije. Zatvorenici za koje zatražena provjera još nije pristigla, ili je pristigla negativna, ne mogu koristiti pogodnosti izlazaka kao ni pogodnost premještanja u odjel s blažim uvjetima izvršavanja kazne unutar istog zatvora/kaznionice.

7. Pritužbe zatvorenika

Žene u zatvoru trebale bi uživati pristup sveobuhvatnom programu svrsishodnih aktivnosti (rad, obuka, obrazovanje i sport) na istoj osnovi kao i muškarci. U Hrvatskoj su prava zatvorenika višestruko zaštićena Ustavom, Zakonom o izvršavanju kazne zatvora i podzakonskim propisima koji daju ovlast brojnim vladinim i nevladinim organizacijama te međunarodnim tijelima za provođenje unutarnjeg i vanjskog nadzora i inspekcije zatvora/kaznionica i postupanja sa zatvorenicima. Svaki zatvorenik slobodan je obratiti se usmeno ili pisanim putem navedenim tijelima radi zaštite svojih prava, a zbog zaštite prava ustrojen je sudac izvršenja kojem je zaštita prava zatvorenika jedna od glavnih zadaća.

8. Istupanje u medijima

Zatvorenicima je zabranjeno istupanje u sredstvima javnog priopćavanja, a s čime su isti upoznati. Obzirom na višestruku zaštitu prava zatvorenika, onemogućavanjem njihovog istupanja u medijima ni na koji način se ne krše njihova prava, niti se umanjuje mogućnost da se sa svojim problemima i pritužbama obrate izravno onima koji su nadležni i osposobljeni za njihovo rješavanje. Jedan od razloga zabrane istupanja zatvorenika u medijima tijekom izvršavanja kazne zatvora je i zbog negativne konotacije koje se mogu pojaviti kod žrtva njihovih kaznenih djela.

9. Premještanje zatvorenika

Žene u zatvoru trebaju, u principu, boraviti u fizički odvojenom prostoru od prostora koji zauzimaju bilo koji muškarci unutar iste ustanove. Upravitelj može predložiti premještanje zatvorenika radi ostvarivanja programa izvršavanja ili kad je to nužno zbog organizacije izvršavanja kazne i sigurnosti. Osnovna svrha izvršavanja kazne u poluotvorenim i otvorenim uvjetima je olakšavanje pripreme zatvorenika za povratak u društvo nakon izdržane kazne. U poluotvorenim uvjetima izvršavanja kazne ne postoje fizičke prepreke za sprječavanje udaljavanja (zid, visoka žica i sl.), a broj službenika odjela osiguranja je višestruko manji nego u zatvorenim uvjetima. Smještanje zatvorenika u ovakve uvjete izvršavanja kazne moguć je ukoliko je procijenjeno kako zatvorenik ne predstavlja ozbiljan rizik za zajednicu te ako je njegov dosadašnji tijek tretmana u zatvorenim uvjetima bio uredan i pozitivno usmjeren. U odnosu na zatvorene, poluotvoreni uvjeti znatno su sličniji životu na slobodi, no

istovremeno zadržavaju visoku razinu kontrole i nadzora nad zatvorenikom. Stoga ovi uvjeti predstavljaju svojevrsan test kojim se provjerava zatvorenikova razina odgovornosti prije no što ga se otpusti s izvršavanja kazne kao slobodnog građanina.

10. Sustav probacije u Republici Hrvatskoj

Probacija je uvjetovana i nadzirana sloboda počinitelja kaznenog djela tijekom koje službenici probacije provode postupke usmjerene na smanjenje rizika ponovnog počinjenja kaznenog djela (Milivojević, Tomašević, 2011). Osuđenika se u probaciju može uključiti samo na temelju njegovog pisanog pristanka. Pri tome mu se jamči zaštita osobnosti i tajnosti podataka, te ima pravo uvida u podatke osobnika, izuzev zapažanja i stručnih mišljenja probacijskog službenika. Probacijski poslovi su (Zakon o izvršavanju kazne zatvora (NN 14/21, 155/23): procjena kriminogenih rizika i tretmanskih potreba počinitelja, izrada pojedinačnog programa postupanja, nadzor izvršavanja obveza prema rješenju državnog odvjetnika kada odlučuje o kaznenom progonu prema načelu svrhovitosti, postupci izvršavanja uvjetne osude sa zaštitnim nadzorom i rada za opće dobro na slobodi, nadzor izvršavanja mjere opreza obveze redovnog javljanja određenoj osobi ili državnom tijelu, nadzor provođenja mjera utvrđenih rješenjem o određivanju istražnog zatvora u domu, izrada izvješća zatvoru, odnosno kaznionici, nadzor nad uvjetno otpuštenim osuđenikom, izrada izvješća o počinitelju za državno odvjetništvo, sud i suca izvršenja, sudjelovanje u organiziranju pomoći i podrške žrtvi, oštećeniku, obitelji žrtve i obitelji počinitelja. S obzirom na činjenicu da u Hrvatskoj postoji mali broj sankcija i mjera koje se provode u zajednici, upravo je cilj donošenja Zakona o probaciji stvaranje pravičnijeg kazneno-pravnog sustava koji bi trebao rezultirati smanjenjem broja počinitelja kaznenih djela osuđenih na kaznu zatvora ili kojima je određen pritvor i povećanje alternativnih sankcija (Kokić Puce, Kovčo Vukadin, 2006) koje pridonose humanizaciji sustava. Dvije takve mjere propisane Kaznenim zakonom, ali su, na žalost, bile rijetko primjenjivane. Tako su uvjetna osuda sa zaštitnim nadzorom i rad za opće dobro na slobodi mjere koje bi se trebale bitno češće primjenjivati u sustavu probacije. Te će se mjere izvršavati u mjestu prebivališta, odnosno boravišta, nakon što je Ured za probaciju donese pojedinačni program postupanja i dostavi ga općinskom sudu. Stupanjem na snagu Zakona o probaciji prestaje važiti Zakon o izvršavanju zaštitnog nadzora i rada za opće dobro na slobodi (NN 128/1999).

Zakon o probaciji donesen je 2009. godine, uslijedilo je donošenje pet podzakonskih akata čime su se stvorili preduvjeti za funkcioniranje probacijskog sustava. Cilj uspostave i provođenja sustava probacije bi bio učestalije izricanje sankcija koje se izvršavaju na slobodi i u zajednici, a time i smanjenje izricanja zatvorskih kazni koje trebaju biti rezervirane za počinitelje težih kaznenih djela koji su sigurnosno rizični, a kojima je izrečena dulja kazna zatvora. Probacija je novi sustav koji je ustrojen u Republici Hrvatskoj, a čija je svrha humanizacija izvršavanja kazneno-pravnih sankcija i učinkovitija resocijalizacija i reintegracija počinitelja kaznenih djela u društvenu zajednicu. Probacijski poslovi se provode radi zaštite društvene zajednice od počinitelja kaznenog djela na način da ga se ne izdvaja iz sredine zatvaranjem u zatvor, već ga se resocijalizira u zajednici. Radi se na reintegraciji u zajednici kroz utjecaj na one rizične čimbenike koji su i doveli do počinjenja kaznenog djela, na primjer, radi se na odvikavanju od ovisnosti o drogama ili alkoholu, na komunikacijskim vještinama i slično. Probacijski sustav potiče izricanje sankcija koje se izvršavaju u zajednici pa se time smanjuje izricanje zatvorskih kazni i broj osuđenika u zatvorima. Zatvorski sustav je vrlo skup u odnosu na probaciju, a praksa je pokazala da kratkotrajne zatvorske kazne nisu najbolje rješenje. Gotovo sve europske države su prepoznale korisnost probacijskog sustava kako za počinitelja kaznenog djela tako i za širu zajednicu.

Republika Hrvatska niz godina za maloljetne počinitelje kaznenih djela ima sistem koji je vrlo sličan probacijskom sustavu, pa stoga ideja probacije i nije bila u potpunosti strana. S obzirom na sve prednosti ovakvog sustava, a polazeći od općeprihvaćenog načela da zatvor mora biti posljednji izbor, u Hrvatskoj je započelo stvaranje moderne i profesionalne probacijske službe.

11. Zakonska regulativa

11.1. Zakon o izvršavanju kazne zatvora

Najznačajniji zakonski i podzakonski akti koji se odnose na tretman zatvorenika su Zakon o izvršavanju kazne zatvora i Pravilnik o tretmanu zatvorenika. Zakon o izvršavanju kazne zatvora člankom 1. Zakona o izvršavanju kazne zatvora propisano je da se kazna zatvora izvršava u kaznionicama i zatvorima, kao i da kaznu zatvora izdržavaju punoljetne osobe kojima je izrečena kazna zatvora u kaznenom, prekršajnom ili drugom sudskom postupku, te punoljetne osobe kojima je izrečena novčana kazna u kaznenom, prekršajnom ili drugom sudskom postupku zamijenjena kaznom zatvora. Zakon o izvršavanju kazne zatvora od donošenja 1999. godine mijenjan je i dopunjavan 13 puta, 4 zbog čega se pristupilo izradi novog Zakona. Novim Zakonom, osim poslova izvršavanja kazne zatvora uređuju se radno-pravni odnosi ovlaštenih službenih osoba, provođenje stručnog nadzora zatvorskog sustava, osiguravaju sredstva za rad 21 kaznenog tijela, 2 odgojna zavoda, Centra za dijagnostiku u Zagrebu i Centra za izobrazbu.

12. Pravilnik o tretmanu zatvorenika

Pravilnikom o tretmanu zatvorenika uređuju se standardi i način obavljanja poslova tretmana zatvorenika, uključujući procjenu rizika i tretmanskih potreba te klasifikaciju zatvorenika prema stupnju kriminogenih i sigurnosnih rizika radi razvrstavanja u odgovarajuće uvjete izdržavanja kazne zatvora, pojedinačni program izvršavanja kazne zatvora, pogodnosti zatvorenika te način utvrđivanja troškova izrade, procjene vrijednosti, izlaganja, pohranjivanja i prodaje stvari i drugih djela zatvorenika nastalih tijekom izdržavanja kazne zatvora u slobodno vrijeme zatvorenika (Zakon o izvršavanju kazne zatvora NN 14/21, 155/23).

Zaključak

Uz primjenu različitih poticajnih sredstava i programa potrebno je pripremati zatvorenike za život na slobodi u skladu sa društvenim normama i zakonima. Cilj je pripremiti ga za život na slobodi u skladu sa zakonima i društvenim pravilima i vrijednostima, a sama organizacija života u zatvoru, trebala bi biti što sličnija životu na slobodi. Rad je dio ukupnog tretmana i kao takav značajno utječe na odobravanje pogodnosti zatvorenika, na uvjetno otpuštanje i pripremu za život na slobodi. Radni status je važan faktor recidivizma. Zatvorenike se snažno potiče da rade i da se obrazuju uz rad i tijekom rada, a rad se ocjenjuje od strane strukovnog učitelja. Zatvorenik koji radi ima bolje šanse za raniji otpust sa izdržavanja kazne i za uspješnu rehabilitaciju i reintegraciju u društvo, urednije izdržava kaznu, prilagođenijeg je ponašanja i kooperativniji, te ima bolji status kod službenika i zatvorenika. Osim navedenog zatvorenik koji radi, čuva i stječe radne navike, širi radne kapacitete i vještine. Posebno je važno naglasiti da je potrebno je povećati broj zatvorenika koji rade i time se obučavaju za rad u nekom zanimanju, kao i nastaviti trend porasta broja zatvorenika uključenih u obrazovne programe posebno strukovnu izobrazbu. Imajući u vidu da se kazna zatvora realizira tek u procesu svog izvršenja, samo izvršenje kazne zatvora u biti predstavlja najznačajniju fazu za ostvarivanje resocijalizacije. Prema ranije provednim istraživanjima među zatvorenima, žene čine mali postotak u zatvoreničkoj populaciji. Jedina kaznionica u Republici Hrvatskoj u kojoj kaznu izdržavaju žene je Kaznionica u Požegi. Postojanje samo jedne kaznionice za izdržavanje kazne zatvora ukazuje na činjenicu da mnoge žene izvršavaju kaznu daleko od svojeg doma i obitelji, što dodatno svrstava žene u posebnu, ranjiviju kategoriju zatvorenika

Literatura:

Znanstveni i stručni članci

1. Anić, J. Izvršavanje kazne zatvora u Republici Hrvatskoj, godina 2024.
2. Babić, V. Josipović, M. Tomašević, G.: Hrvatski zatvorski sustav i zaštita ljudskih prava zatvorenika. Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 13, broj 2/2006, str.

685-743.

Šeparović Z., Kazneno izvršno pravo i uvod u penologiju, Zagreb 2003.godine

3. Dvojković K., Izvršavanje kazne zatvora i položaj zatvorenika, 2019.godine

4. Kokić Puce, Z., Kovčo Vukadin, I. (2006). Izvršavanje alternativnih sankcija u Republici Hrvatskoj. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 13(2), 745-794.

5. Milivojević, L., Tomašković, I.: Sustav probacije u Republici Hrvatskoj i alternative kazni zatvora, Policijska sigurnost (Zagreb), godina 2011. broj 1. str. 47-58.

Zakoni i pravilnici

1. Pravilnik o tretmanu zatvorenika (NN 123/2021)

2. Zakon o izvršavanju kazne zatvora (NN 14/21, 155/23)

3. Zakon o izvršavanju zaštitnog nadzora i rada za opće dobro na slobodi (NN 128/1999)

4. Zakon o probaciji, (NN 53/09)

**RESOCIALIZATION OF PRISONERS DURING THE EXECUTION OF
PRISON SENTENCES, WITH A REFERENCE TO WOMEN CONVICTED**

Dr.sc. Branko Peran, prof. stud.
Marko Marulić Polytechnic in Knin

Dr.sc. Mirko Goreta, senior lecturer
Marko Marulić Polytechnic in Knin

Dr.sc. Vedran Milković, LL.B.
Institute of Public Health of Šibenik-Knin County

Abstract: Resocialization can be said to be a process of empowering a person and his family so that they can successfully cope with the experience of serving a prison sentence and organize their life in a socially acceptable way upon returning to the community. In addition to the above, successful resocialization and reintegration requires support in the community for the individual and family, as well as strong cooperation and exchange of information among all relevant stakeholders with an emphasis on those who are directly involved in the work. It should be emphasized that the rehabilitation approach assumes the individualization of each prisoner's sentence by developing an individual program for serving the prison sentence and implementing a series of specialized treatment programs. In order to achieve the above, the law prescribes the implementation of general and special programs for prisoners for the purpose of their resocialization and rehabilitation. When talking about general programs, it should be emphasized that they relate to work, education and organization of prisoners' free time and are implemented for all prisoners, while special programs imply group and individual psychosocial treatment of prisoners and relate to certain categories of prisoners. The topic of this paper relates to the analysis of the resocialization of prisoners during their prison sentence. This is a very current issue, which is of particular importance for a society, and thus the economy. After serving a prison sentence, prisoners are treated differently by the rest of society. Women usually make up a very small part of the total prison population, although their number is increasing in some countries. There are certain skeptical beliefs towards these subjects, which further complicate their resocialization or reintegration into society and everyday life. For this purpose, it is important, in addition to their adequate rehabilitation, to implement an effective process of resocialization.

Keywords: prison, prisoner, woman, punishment,